

Bilim
Innovatsiya
Barqaror rivojlanish

Oktabr
№10, 2026

AGROBIZNES, FAN VA TEXNOLOGIYALAR

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON
JURNALI

Агробизнес, наука и технологии

Agribusiness, science and technology

№ 083688

ISSN:
3060-5245

Toshkent-2026

Platform & workflow by
OJS / PKP

BOSH MUHARRIR

Oblomuradov Narzullo Naimovich – i.f.d. (DSc), professor.

Bosh muharrir o'rinbosarlari:

Islamov Soxib Yaxshibekovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Sultonov Kamoliddin Sadriddinovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Farmonov To'lg'in Xayitmurodovich – i.f.d. (DSc), professor.

Muharrir:

Beglayev Uchqun Xurramovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent.

Tahrir hay'atining xalqaro a'zolari:

Kusainov Xalel Xaymullayevich – i.f.d. professor (Qozog'iston davlat texnologiya universiteti)

Vilija Aleknevičienė – i.f.d. professor (Universitet Vitovta Velikogo)

Gilbert Ludwig – professor, (Jamk University of Applied Sciences)

Bobojonov Ixtiyor Baxtiyorovich – i.f.d. professor (Germaniyaning Leybnits nomidagi Markaziy Osiyoda qishloq xo'jaligini rivojlantirish instituti (IAMO))

Daiva Makutenene – professor, (Vilniaus Magnus universiteti, Litva)

Xaitboyeva Nargiza Alikulovna – i.f.d. dotsent (Tojikiston davlat huquq, biznes va siyosat universiteti)

Tahrir hay'ati:**08.00.00-Iqtisodiyot fanlari:**

Gulyamov Saidasror Saidaxmedovich – i.f.d. (DSc), professor;

Saidov Muxammad-Ali Xakimovich – i.f.d. (DSc), professor;

Rustamova Iroda Baxramjanovna – i.f.d. (DSc), professor;

Ochilov Ilhom Sayitqulovich – i.f.d. (DSc), professor;

Askarov Nazimjon Niyozovich – i.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Altinbek Yangibayevich – i.f.d. (DSc), professor;

Boltayev Abror Sayitmuradovich – i.f.d. (DSc), dotsent;

Abduvasikov Abduaziz Abdulazizovich – i.f.n. professor;

Mamadiyarov Dilshad Uralovich – i.f.n. dotsent;

Achilov Mashrab Ulug'bekovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Galimova Feryuza Rafikovna – i.f.n. dotsent;

Odilova Dilnozaxon Barnayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Yangiboyev Dilshod G'ulomovich – i.f.f.d. (PhD);

Saidova Dildora Nurmatovna – i.f.n. dotsent;

Dexkanova Nilufar Sagdullayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Roziqov Jahongir Mustaqim o'g'li – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Boltayev Nurali Shiramatovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Ibragimova Madina Ismoilovna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Javlijev Nuriddin Bektemir o'g'li – i.f.f.d. (PhD).

06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari:

Shokirov Alisher Djuraboyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Mardanov Husniddin Xolbozorovich – q.x.f.d. (DSc);

Abdiyev Fozil Rashidovich – q.x.f.d. (DSc);

Sattorov Maqsud Axtamovich – q.x.f.d. (DSc);

Yuldashov Nurbek Ergashovich – v.f.d. (DSc);

Xalmirzayev Dilmurad Kamilovich – q.x.f.d. (DSc), dotsent;

Namazov Ixtiyor Choriyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Xudayqulov Jonibek Bozarovich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Eshonqulov Jamoliddin Saporboy o'g'li – q.x.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Anvar Kodirullayevich – b.f.n., katta ilmiy xodim;

Atabayev Ma'ruf Maxmudovich – q.x.f.n. professor;

Safarov Asqar Asadullayevich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Mustafakulov Davron Mamatqulovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Kasimov Botir Sadriddinovich – q.x.f.f.d. (PhD);

Akramov Umidilla Ikramdjanovich – q.x.f.n. dotsent;

Elboboyev Abdug'ani Shuxrat o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);

Muxammadov Yo'ldoshbek Akmal o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);

Maxmudova Shaxnoza Abdufattaxovna – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Idrisov Xusanjon Abdujabborovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent.

MUASSIS

Toshkent davlat agrar
universiteti

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

Manzil: Toshkent viloyati, Qibray tumani, Universitet ko'chasi, 2-uy.

Jurnalning telegram manzili:

t.me/agrobiznes_elektronjurnal

E-mail: licht-1989@mail.ru

Jurnalning rasmiy sayti:

<https://www.agrobiznesjournal.uz>

Tel: +(998) 93 439 30 00

JURNALNING ILMIYLIGI:

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 30.11.2024-yildagi
№364/5-sonli qarori bilan
08.00.00-Iqtisodiyot fanlari
bo'yicha, 08.05.2025-yildagi
№370/5-sonli qarori bilan
06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari
bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy
ilmiy natijalarini chop etish
tavsiya etilgan milliy ilmiy
nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

Elektron nashr, 512-sahifa.
2026-yil, oktabr.

MUNDARIJA

IQTISODIYOT FANLARI

KONSTANTIN IVANOVICH KURPAYANIDI

Green energy transition in Central Asia: capacity growth, technological diversification and system constraints.....11

TURSUNKULOVA GULCHIROY BURXONOVNA

Meva-sabzavotchilik korxonalarida biologik aktivlarni hisobga olishni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish.....24

MO'MINOV ABDUVALI AKBARALIEVICH, DJO'RAEV MUQIMJON YAQUBJONOVICH

Tritikale seleksiyasida molekulyar markerlardan foydalanishning iqtisodiy samaradorligi: QTL, SSR, SNP va KASP yondashuvlari asosida.....30

KARIMOV NURBEK DEXKANOVICH

Yeryong'oq yetishtirishda oqqanotga qarshi kimyoviy himoya tadbirlarining iqtisodiy samaradorligini baholash.....43

SAYIPOV BEGZOD RAHIMOVICH

Valyuta kursi tebranishlari indeksini hisoblash va baholash.....53

KARIMOV NURBEK DEXKANOVICH

Yeryong'oq ekinlarida o'rgimchak kanaga qarshi kimyoviy kurash choralarining iqtisodiy samaradorligini baholash.....63

SHOMURODOV TOHIR BOYMUROD O'G'LI

Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda aholi daromadlarining o'rni haqidagi nazariy yondashuvlar.....73

МУСТАФОКУЛОВА ЗАРИФА

Сравнительный анализ лидерства в условиях кризиса и роль молодых лидеров в развитии.....80

BOZOROVA MUHABBAT TOXTAYEVNA

Korxonalarda davr xarajatlarining iqtisodiy mohiyati, mazmuni va tasnifi.....87

RAXIMJONOVA SHOHSANAM BAXODIROVNA

Davlat-xususiy sheriklik asosida ijtimoiy soha infratuzilmasini rivojlantirishda "Value for Money" (VfM) baholash mexanizmini takomillashtirish.....95

QURBANOVA OYDIN TO'LQIN QIZI

Ishlab chiqarish korxonalari raqobatbardoshligini baholashning integral ko'rsatkichini shakllantirish.....101

SADIKOVA SHOHIDA OBIDQUL QIZI

O'zbekistonda piyoz yetishtirishning iqtisodiy o'rni va samaradorligi.....108

XAKIMOV RASHID

Oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlashda sun'iy intellekt va raqamli texnologiyalarning o'rni va samaradorligi.....119

TOJIMATOV IZZATBEK IKROMALI O'G'LI

Don mahsulotlari ishlab chiqarish korxonalarida intellektual marketing strategiyasini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish.....133

SODIQOVA GAVHAR XAYRULLA QIZI

Xodimlarni boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorligi.....142

ERGASHEV ASADBEK ULUG'BEK O'G'LI, TURSUNOV G'YOS SUNNAT O'G'LI

Meva-sabzavotlarni qayta ishlashda hosil bo'ladigan ikkilamchi resurslarni biotexnologik qayta ishlash va ulardan samarali foydalanish.....148

RASULOV XAMIDJON YAKUBOVICH

Raqamli texnologiyalar va CRM tizimlarining kichik biznesdagi o'rni.....155

BOZOROVA MUHABBAT TOXTAYEVNA

Korxonalarda davr xarajatlarini buxgalteriya hisobini tashkil etish va uning tahlili.....168

YULDASHOV ABDUMALIK ILXOMOVICH

Ekoturizmning hududiy iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini ekonometrik baholash.....185

YULDASHOV ABDUMALIK ILXOMOVICH

Ekoturizmning hududiy iqtisodiy rivojlanishdagi rolini baholashning nazariy-metodologik asoslari.....192

MUHAMMADIEV NAUFALBEK AZIZXON O'G'LI

Elektron tijoratda sun'iy intellektdan foydalanishning kichik biznes savdo hajmiga ta'siri.....202

АБДУЛЛАЕВ АКМАЛЖОН АБДУЖАЛИЛОВИЧ

Процедура нормирования частных показателей при оценке ресурсного потенциала аграрного сектора: сравнительный анализ методов и обоснование выбора.....210

XASANOVA RUXSORA RASULJON QIZI

O'zbekistonda elektron tijoratni rivojlantirishning hududiy xususiyatlari va iqtisodiy samaradorligini oshirish.....223

UMAROVA XUSNORA DILMUROD QIZI

Orolbo'yi mintaqasida xizmat ko'rsatish korxonalarini moslashuvchan (adaptiv) boshqarishning ma'lumotlarga asoslangan modelini takomillashtirish.....229

АБДУЛЛАЕВ АКМАЛЖОН АБДУЖАЛИЛОВИЧ, ХОЛБЕКОВ ЖУРЪАТ АБДИНАБИЕВИЧ

Теоретико-методологические основы оценки ресурсного потенциала аграрного сектора: концептуальный подход и методика интегральной оценки.....234

UMARALIYEV DIYORBEEK SHUKIRALI O'G'LI

Tomchilatib sug'orish texnologiyasini joriy etishning fermer xo'jaliklari xarajat va daromadlariga ta'siri: subsidiya samaradorligining iqtisodiy bahosi (2019–2025 yillar).....247

MIRAXMEDOVA KAMOLA

O'zbekistonda turizm korxonalarini strategik boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish.....254

RAVSHANOVA ORZIGUL INOYAT QIZI

O'zbekistonning xalqaro soliq tizimiga integratsiyasi: BEPS minimum standartlari va ularning milliy soliq siyosatidagi ahamiyati.....261

IRGASHEV ABBOS JUMANAZAROVICH

Anor yetishtirish va sotish qiymat zanjirida ishtirokchilarning daromadlari ulushini iqtisodiy baholash.....274

BAXADIR ADILCHAEV

Agroturizm qishloq iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish va hududlarning barqaror rivojlanish vositasi sifatida.....283

XO'JAMOVA LATOFAT ASADULLAEVNA

Yashil iqtisodiyot sharoitida agrobiznesda innovatsion jarayonlarni boshqarishning o'ziga xos xususiyatlari.....290

BOZOROV BOBUR HAQBERDIYEVICH

Qurilishni moliyalashtirish samaradorligiga narx omillarining ta'sirini ekonometrik baholash.....297

RAVSHANOVA ORZIGUL INOYAT QIZI

Chegaralararo soliq munosabatlari: muammolar va rivojlanish istiqbollari.....307

KILICHEV ALISHER AKRAMOVICH

O'zbekiston kimyo sanoati aksiyadorlik jamiyatlarida mavsumiylikning moliyaviy barqarorlikka ta'siri: panel tahlil (2018–2026-yillar).....322

IRGASHEV ABBOS JUMANAZAROVICH

Surxondaryo viloyatida anor ishlab chiqarish va sotish samaradorligini oshirish imkoniyatlari.....331

ЛЯМКИНА ВИКТОРИЯ АЛЕКСАНДРОВНА, НАБИЕВА АНОРГУЛ МУХАМЕТКАЗИЕВНА

Механизмы трансформации и управления предпринимательским университетом в условиях цифровой экономики.....338

YUSUFALIYEV OLIMJON ABDURAXMONOVICH

Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik faoliyati samaradorligini baholash metodologiyasini takomillashtirish.....347

SAYITQULOV JAHONGIR ILHOMOVICH

Tijorat banklarida raqamli bank xizmatlarini takomillashtirish istiqbollari.....358

KILICHEV ALISHER AKRAMOVICH

Mavsumiy moliyaviy siklni identifikatsiyalash va moliyaviy barqarorlikning mavsumiy tuzatilgan ko'rsatkichlari (mineral o'g'itlar ishlab chiqaruvchi korxona misolida).....365

QODIROV ZOHIDJON ERALIEVICH

Suv resurslarini boshqarishning iqtisodiy mohiyati va tamoyillari.....373

ZAFAR QODIROV ABDIVAXOBVICH

Long-term asset valuation and accounting in Uzbekistan: a comparative analysis of national accounting standards.....381

SHAVQIDINOVA DILNAVOZ

AQSH va Yevropa ittifoqi mamlakatlari organik meva-sabzavotlar sertifikatlaridagi farqlar.....389

KUBAYEV DJASUR ABDUMUMINOVICH

Iqtisodiyotni raqamlashtirishda yer resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish omillari.....395

IBODILLAYEV HABIBULLA ABDULLAYEVICH

Madaniy meros obyektlarida turizm tadbirkorligini rivojlantirish orqali aholi bandligini ta'minlash yo'llari.....401

SHAVQIDINOVA DILNAVOZ

IFOAM – organics international: organik standartlar, sertifikatlash, organik bozor va siyosat bo'yicha statistik tahlili.....407

MAYLIYEVA SADOQAT SAFAYOZOVNA

Mintaqada tadbirkorlik salohiyatidan samarali foydalanishning ustuvor yo'nalishlari (Xorazm viloyati misolida).....413

SHIRINOV UCHQUN ABDUXALILOVICH

MHXS talablari asosida tashqi segmentar hisobotni shakllantirish metodikasi..421

ABDINAZAROV XUSAN SHAYMANOVICH, NORQOBILOVA FERUZA ABDUXOMIDOVNA

Klasterlash va infratuzilma o'rtasidagi bog'liqlikni ekonometrik modellashtirish.....430

SA'DULLAYEVA SAYYORA NASILLO QIZI

Neft-gaz sanoati korxonalarida moddiy xarajatlarning kompleks tahlili.....439

ABDINAZAROV XUSAN SHAYMANOVICH, NORQOBILOVA FERUZA ABDUXOMIDOVNA

Klasterlashni rivojlantirishning tashkiliy mexanizmlari.....447

SATTAROV SHUXRAT XASANOVICH

O'zbekistonda xizmatlar sohasining rivojlanishi va diversifikatsiya tendensiyalari.....458

KAMALKARIEVA NILUFAR XALIKBEKOVNA

Qurilish materiallari korxonalarida yangi mahsulotlarni o'zlashtirish va sifatni oshirishning iqtisodiy samaradorligini baholash.....467

СЕЙТНАЗАРОВ БАХАДИР МУРАТБАЕВИЧ

Экономическая оценка устойчивого развития аграрного сектора в условиях дефицита водных ресурсов (на примере Республики Каракалпакстан)....475

TURDIYEV ULUG'BEK QAYUMOVICH

Sanoat o'sishining uzoq muddatli rivojlanish tendensiyalarini aniqlash.....484

OBLOQULOV ABDURAUF OLIMJON O'G'LI

Institutsional iqtisodiyot va iqtisodiy o'sish: rasmiy va norasmiy institutlarning roli.....493

JUMANAZAROV KODIRJON SALYAYEVICH

Sanoat korxonalarida raqamli strategiyani shakllantirishning metodologik yondashuvlari.....501

**NARMAMATOV IXTIYAR BAXTIYAROVICH, SHERMATOVA NARGIZA
ZAFAR QIZI**

Zamonaviy bozor sharoitida xizmat ko'rsatish sohasi subyektlarining iqtisodiy
barqarorligini ta'minlash strategiyalari.....512

UO'K: 336.71:078

ZAMONAVIY BOZOR SHAROITIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASI SUBYEKTLARINING IQTISODIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH STRATEGIYALARI

NARMAMATOV IXTIYAR BAXTIYAROVICH

Axborot texnologiyalari va menejmenti universiteti
professori, i.f.d. (DSc)

E-mail: normamatovixtiyor@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0006-7791-075X>

SHERMATOVA NARGIZA ZAFAR QIZI

Qarshi davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

E-mail: bahor4000@gmail.com

ORCID: 0009-2689-9564-0585

Annotatsiya. Zamonaviy global beqarorlik va tarkibiy o'zgarishlar sharoitida xizmatlar sohasi subyektlarining iqtisodiy barqarorligini ta'minlash mexanizmlarini takomillashtirish dolzarb masaladir. Tadqiqotda 2020–2025-yillardagi O'zbekiston va xorijiy davlatlar (AQSH, Germaniya, Janubiy Koreya) tajribasi qiyosiy-ekonometrik tahlil va trend modellashtirish orqali o'rganildi. Aniqlangan muammolar yechimi sifatida raqamlashtirish, yashil texnologiyalar va resurs tejamkorligiga asoslangan raqobatbardoshlikni oshirish modeli ishlab chiqildi. Muallif tomonidan kapitallashuvni oshirish, moliyaviy xatarlarni diversifikatsiya qilish va davlat-xususiy sherikligini kengaytirish bo'yicha amaliy tavsiyalar shakllantirildi. Olingan natijalar xizmatlar sohasini rivojlantirishning milliy va mintaqaviy strategiyalarini ishlab chiqishda nazariy hamda amaliy bazani boyitadi.

Kalit so'zlar: xizmatlar sohasi, iqtisodiy barqarorlik, moliyaviy mutanosiblik, raqamli platformalar, yashil standartlar, resurs tejamkorligi, risklarni boshqarish.

Аннотация. В условиях современной глобальной нестабильности и структурных трансформаций совершенствование механизмов обеспечения экономической устойчивости субъектов сферы услуг является актуальной задачей. В исследовании на основе сравнительно-эконометрического анализа и трендового моделирования изучен опыт Узбекистана и зарубежных стран (США, Германия, Южная Корея) за 2020–2025 годы. В качестве решения выявленных проблем разработана модель повышения конкурентоспособности за счет цифровизации, зеленых технологий и ресурсосбережения. Научный и практический вклад автора заключается в формировании рекомендаций по повышению капитализации, диверсификации финансовых рисков и расширению государственно-частного партнерства. Полученные результаты служат укреплению теоретической и практической базы при разработке национальных и региональных стратегий развития сферы услуг.

Ключевые слова: сфера услуг, экономическая устойчивость, финансовая сбалансированность, цифровые платформы, зеленые стандарты, ресурсосбережение, управление рисками.

Abstract. In the context of modern global instability and structural transformations, improving the mechanisms for ensuring the economic sustainability of service sector entities is an urgent issue. The study examined the experience of Uzbekistan and foreign countries (USA, Germany, South Korea) for 2020–2025 using comparative econometric analysis and trend modeling methods. As a solution to the identified problems, a model for increasing competitiveness based on digitalization, green technologies, and resource efficiency was developed. The author's contribution lies in formulating recommendations to increase capitalization levels, diversify financial risks, and expand public-private partnerships. The obtained results enrich the theoretical and practical foundation for developing national and regional service sector strategies.

Keywords: service sector, economic sustainability, financial balance, digital platforms, green standards, resource efficiency, risk management.

KIRISH

Zamonaviy global iqtisodiyotda xizmat ko'rsatish sohasi yalpi ichki mahsulot (YAIM) shakllanishida, aholi bandligini ta'minlashda va innovatsion texnologiyalarni joriy etishda yetakchi drayverga aylandi. O'zbekiston Respublikasida ham xizmatlar sohasini jadal rivojlantirish va uning iqtisodiy barqarorligini ta'minlash davlat makroiqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Soha subyektlarining moliyaviy-iqtisodiy chinakam barqarorligini oshirish va huquqiy kafolatlarini mustahkamlash maqsadida O'zbekiston Respublikasining O'RQ-845-sonli Qonuni hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-104-sonli Qarori qabul qilinib, amaliyotga keng tatbiq etilmoqda.[1] Mazkur tadqiqot mavzusining tanlanish sababi va asoslari shundaki, global iqtisodiy beqarorlik, inflyatsion bosimlar va moliya zanjirlaridagi uzilishlar sharoitida xizmat ko'rsatish korxonalarining tashqi va ichki shoklarga moslashuvchanligini oshirish zarurati tug'ilmoqda. Ushbu masalaning dolzarbligi va ilmiy yangiligi shunda namoyon bo'ladiki, an'anaviy moliyaviy qo'llab-quvvatlash usullaridan tashqari, raqamlashtirish, ESG ("yashil") standartlari va klasterli boshqaruv mexanizmlarini kompleks integratsiyalash orqali xizmatlar sohasi subyektlarining uzoq muddatli barqaror iqtisodiy rivojlanish strategiyasining nazariy va amaliy modellari ilmiy asoslab beriladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Xizmatlar sohasi subyektlarining iqtisodiy barqarorligi va ularni boshqarish mexanizmini tadqiq etish mahalliy va xorijiy iqtisodchi olimlar tomonidan keng o'rganilgan.

Mahalliy olimlardan A.U. Burxanov va A.A. Ostonaqulov o'z tadqiqotlarida xizmat ko'rsatish korxonalarida moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda xususiy kapital manbalaridan foydalanish samaradorligi va likvidlik ko'rsatkichlarini tizimli monitoring qilish zarurligini asoslab berganlar. Sh.Sh. Shadmanov esa xizmatlar sohasida raqobatbardoshlikni oshirishda mintaqaviy resurs salohiyatidan oqilona foydalanish hamda kichik biznes subyektlarini infratuzilmaviy qo'llab-quvvatlash omillariga alohida to'xtalgan.[2]

Shuningdek, B.A. Abdukarimov 2 xizmat ko'rsatish korxonalarining iqtisodiy tahlilida moliyaviy natijalarni prognozlashtirish va aylanma mablag'lar aylanuvchanligini tezlashtirish usullarini ochib bergan bo'lsa, N.Q.Yo'ldoshev servisni boshqarishda innovatsion texnologiyalar va raqamlashtirishni joriy etish orqali barqarorlikka erishish mumkinligini ko'rsatib o'tgan.[3]

Xorijiy iqtisodchilardan C. Grönroos xizmatlar marketingi va iqtisodiyoti nazariyasida subyektlarning barqarorligi bevosita iste'molchilar bilan uzoq muddatli qiymat zanjirini (value co-creation) yaratishga bog'liq ekanini isbotlagan. P. Kotler va K.L. Keller) esa tashqi muhitdagi turbulentlik sharoitida xizmat ko'rsatish tashkilotlarining operativ moslashuvchanligi

(strategic agility) va xarajatlarni optimallashtirish modellarini ilgari surganlar.[4]

Biroq, global raqamlashtirish va «yashil» transformatsiya davrida xizmatlar sohasi subyektlarining iqtisodiy barqarorligini ta'minlash usullari va xorijiy amaliyotni mahalliy sharoitga adaptatsiya qilish masalalari qo'shimcha kompleks tadqiqotlarni talab etmoqda.

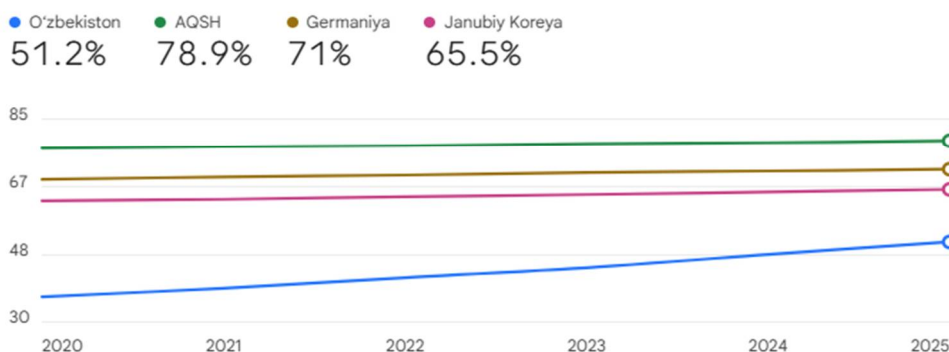
TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda xizmatlar sohasi subyektlarining iqtisodiy barqarorligini baholash va ularni ta'minlashning samarali strategiyalarini asoslash maqsadida kompleks ilmiy-tadqiqot usullari majmuidan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida tizimli va qiyosiy tahlil, guruhlash, iqtisodiy-statistik tahlil, induksiya va deduksiya hamda trend modellashtirish metodlari qo'llanildi. Tadqiqotning axborot-empirik bazasini O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma'lumotlari, Jahon banki (World Bank) va Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF)ning 2020–2025-yillardagi rasmiy hisobotlari hamda tahliliy byulletenlari tashkil etdi.[5] Xizmatlar sohasi subyektlarining moliyaviy barqarorlik va muvozanat darajasi avtonomiya koeffitsiyenti (K_a), qarz va xususiy kapital nisbati (K_d/e) hamda joriy likvidlik koeffitsiyenti (K_{cl}) kabi integral ko'rsatkichlar asosida ekonometrik modellashtirish va qiyosiy baholash tamoyillari orqali tadqiq qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Zamonaviy global iqtisodiy beqarorlik va geosiyosiy o'zgarishlar sharoitida xizmatlar sohasi subyektlarining iqtisodiy barqarorligi milliy iqtisodiyotlarning moslashuvchanligi va o'sish sur'atlarini belgilab beruvchi asosiy omilga aylandi. 2020-yilgi pandemiya shokidan so'ng xizmatlar sohasi tarkibiy transformatsiya bosqichiga o'tdi.

Xizmatlar sohasining YAIMdagi ulushi dinamikasi (2020–2025 yy.)

Manba: muallif tadqiqotlari asosida ishlab chiqilgan.

1-diagramma. O'zbekiston va tanlab olingan xorijiy mamlakatlarda xizmatlar sohasining asosiy ko'rsatkichlari qiyosiy dinamikasi (2020–2025 yy.)

O'zbekiston Respublikasida 2020–2025-yillar oralig'ida amalga oshirilgan institutsional va tarkibiy islohotlar, jumladan, O'zbekiston Respublikasining O'RQ-845-sonli Qonuni hamda Prezidentning PQ-104-sonli Qarori ijrosi natijasida sohada muhim makroiqtisodiy siljishlar kuzatildi.[6](1-diagramma).

1-diagramma ma'lumotlaridan ko'rinadiki, O'zbekistonda xizmatlar sohasining YAIMdagi ulushi 2020-yildagi 36,3 foizdan 2025-yilga kelib 51,2 foizga yetdi. Mazkur dinamika mamlakatda xizmatlar sohasini drayver sohaga aylantirish bo'yicha amalga oshirilgan islohotlar natijasidir. Ammo rivojlangan mamlakatlar (AQSH– 78,9%, Germaniya – 71,0%) bilan taqqoslaganda, O'zbekistonda hali foydalanilmagan muhim rezervlar mavjud.

Xizmatlar sohasi subyektlarining iqtisodiy barqarorligi quyidagi integral koeffitsiyentlar va ko'rsatkichlar bilan belgilanadi:

Xizmat ko'rsatish subyektlarida aylanma mablag'larning aylanuvchanlik sikli sanoatga nisbatan tezroq bo'lsa-da, 2020–2025-yillarda logistika, moliyaviy-bank va IT-xizmatlaridan tashqari, umumiy ovqatlanish va turizm sohasida debitorlik qarzдорligining ortishi kuzatildi.[7]

Rivojlangan xorijiy tajribada (masalan, Janubiy Koreyada) xizmat ko'rsatish korxonalarining barqarorligi 60% holatda raqamli ekotizimlarga integratsiyalashganlik darajasi bilan ta'minlanadi.

Tadqiqot doirasida o'tkazilgan tahlillar asosida mahalliy xizmat ko'rsatish subyektlari barqarorligini susaytiruvchi asosiy omillar guruhlandi(1-jadval):

1-jadval

O'zbekiston xizmatlar sohasi subyektlarining moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlari dinamikasi (sohalar kesimida, 2020–2025 yy. o'rtacha bahosi)

Xizmat turlari / Tarmoqlar	Avtonomiya koeffitsiyenti (Ka), norma $\geq 0,5$	Qarz va xususiy kapital nisbati (Kd/e), norma $\leq 1,0$	Joriy likvidlik koeffitsiyenti (Kcl), norma 1,5–2,0
Moliya va sug'urta xizmatlari	0,58	0,72	1,85
Aloqa va axborotlashtirish (IT)	0,52	0,92	1,68
Transport va logistika	0,41	1,43	1,24
Savdo va maishiy xizmatlar	0,36	1,78	1,15
Turizm va joylashtirish xizmatlari	0,32	2,12	1,08
Soha bo'yicha o'rtacha ko'rsatkich	0,43	1,39	1,40

Manba: muallif tadqiqotlari asosida ishlab chiqilgan.

1-jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, mahalliy xizmat ko'rsatish subyektlarining o'rtacha avtonomiya koeffitsiyenti 0,43 ni tashkil etib, belgilangan minimal normativdan (0,5) past hisoblanadi. Ayniqsa, turizm (0,32) va savdo-maishiy xizmat ko'rsatish (0,36) tarmoqlarida bank kreditlari va qarz resurslariga bog'liqlik darajasi yuqori. Qarz va xususiy kapital nisbatining 1,39 ga tengligi soha subyektlarining tashqi kredit shoklari va foiz stavkalari o'zgarishiga nisbatan ta'siruvchanligi yuqori ekanini tasdiqlaydi.

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi tahlili xizmatlar sohasi subyektlarining iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda quyidagi innovatsion yondashuvlarni ajratib ko'rsatishga imkon beradi:[8]

➤ AQSH amaliyoti: Xizmat ko'rsatish korxonalarining barqarorligi platformali iqtisodiyot (Uber, Airbnb, Amazon Services) va venchur kapitalini faol jalb qilish orqali ta'minlanadi. Subyektlar xarajatlarining 40% dan ortig'i raqamli marketing va mijoz tajribasini (Customer Experience - CX) yaxshilashga yo'naltiriladi.

➤ Germaniya amaliyoti: "Green Service" standartlari va resurslarni tejash tizimi keng qo'llaniladi. Energiya tejamkor uskunalardan foydalanuvchi xizmat ko'rsatish subyektlariga 15–20% miqdorida soliq va kredit subsidiyalari beriladi.

➤ Janubiy Koreya amaliyoti: Davlat va xususiy sektor hamkorligida yagona raqamli servis markazlari va klasterlar tashkil etilgan bo'lib, kichik va o'rta xizmat ko'rsatish subyektlarining ERP/CRM tizimlariga integratsiyalashuvi 85% dan ortiqni tashkil etadi.

Ushbu tahliliy natijalar O'zbekistonda xizmat ko'rsatish subyektlarining iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda faqatgina an'anaviy moliyaviy qo'llab-quvvatlash emas, balki raqamlashtirish, yashil standartlar va klasterli boshqaruv usullarini kompleks qo'llash zarurligini ko'rsatmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan ilmiy tadqiqot, 2020–2025-yillar oralig'idagi dinamik ko'rsatkichlar tahlili hamda O'zbekiston va ilg'or xorijiy mamlakatlar (AQSH, Germaniya, Janubiy Koreya) tajribasining qiyosiy-ekonometrik tahlili xizmatlar sohasi subyektlarining iqtisodiy barqarorligini ta'minlash murakkab, ko'p omilli va tizimli jarayon ekanini ko'rsatdi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi ilmiy va amaliy xulosalar shakllantirildi:[9]

1. Tarkibiy transformatsiya va o'sish tendensiyasi: O'zbekistonda amalga oshirilayotgan me'yoriy-huquqiy islohotlar (xususan, O'RQ-845-son Qonun va PQ-104-son Qaror) natijasida xizmatlar sohasining YAIMdagi ulushi 2020-yildagi 36,3 foizdan 2025-yilga kelib 51,2 foizga yetdi. Biroq rivojlangan davlatlar ko'rsatkichlari (AQSHda 78,9%, Germaniyada 71,0%) bilan taqqoslaganda, milliy iqtisodiyotda sohaning sifat va tarkibiy tarkibini yanada takomillashtirish zarurati mavjud.

2. Raqamlashtirish va "yashil" omillar yetishmovchiligi: Tahlillar shuni ko'rsatdiki, xizmat ko'rsatish subyektlari iqtisodiy barqarorligining susayishiga moliyaviy omillar (38%) bilan bir qatorda raqamli ekotizimlar va ERP/CRM platformalarining yetarlicha joriy etilmagani (27%) hamda resurs tejamkor texnologiyalarning kamligi bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Yuqoridagi xulosalardan kelib chiqqan holda, xizmatlar sohasi subyektlarining iqtisodiy barqarorligini uzoq muddatli ta'minlash bo'yicha quyidagi tizimli tavsiyalar ilgari suriladi:

➤ Kapital mustaqilligini rag'batlantirish: Xususiy kapital ulushini oshirgan va reinvestitsiya hajmini kengaytirgan xizmat ko'rsatish subyektlari uchun foyda solig'i stavkalarini differentsiatsiyalashgan tartibda kamaytirish ko'zda tutilsin.

➤ ESG va "yashil" sertifikatlash: Rivojlangan xorijiy davlatlar (Germaniya, AQSH) tajribasi asosida xizmat ko'rsatuvchi korxonalarda resurslarni tejovchi ("Green Service") standartlarini joriy etish. Bu operatsion xarajatlarni 15–20% ga qisqartirish va kapital jozibadorligini oshirish imkonini beradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy beqarorlik sharoitida xizmatlar sohasi subyektlarining iqtisodiy barqarorligini ta'minlash faqatgina moliyaviy qo'llab-quvvatlash bilan emas, balki chuqur raqamlashtirish va «yashil» texnologiyalarni kompleks joriy etish orqali amalga oshirilishi zarur. O'zbekistonda xizmatlarning YAIMdagi ulushi 51,2 foizga yetgan bo'lsa-da, soha subyektlarining avtonomiya koeffitsiyenti (0,43) va qarz resurslariga bog'liqligi xavf-xatarlarni boshqarish mexanizmlarini takomillashtirishni talab etadi. Xorijiy tajriba asosida ESG standartlarini tadbiiq etish, raqamli platformalarga integratsiyalashuv va DXSH modellarini kengaytirish korxonalarining resurs tejamkorligi hamda raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Taklif etilayotgan differensial soliq rag'batlari va reinvestitsiya mexanizmlari sohada kapital barqarorligini ta'minlab, moliyaviy shoklarga nisbatan chidamlilikni mustahkamlaydi. Umuman olganda, ushbu kompleks strategiyalarni amaliyotga joriy etish xizmatlar sohasini milliy iqtisodiyotni barqaror va innovatsion rivojlantirishning uzoq muddatli drayveriga aylantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 2023-yil 12-iyundagi "Xizmatlar sohasini jadal rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi O'RQ-845-son Qonuni.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 27-yanvardagi "Xizmatlar sohasini rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-104-son Qarori.

3. Burxanov A.U., Ostonaqulov A.A. Moliyaviy menejment. Darslik. – Toshkent: "Aloqachi" nashriyoti, 2021. – 412 b.

4. Shadmanov Sh.Sh. Iqtisodiyot nazariyasi. Darslik. – Toshkent: "Iqtisod-Moliya" nashriyoti, 2022. – 520 b.

5. Abdukarimov B.A. Korxona iqtisodiy tahlili. Darslik. – Toshkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti, 2020. – 380 b.

6. Yo'ldoshev N.Q. Innovatsion menejment. Darslik. – Toshkent: "Sano-standart" nashriyoti, 2023. – 440 b.

7. Grönroos, C. Service Management and Marketing: Managing the Service Profit Logic. 5th Edition. – Chichester: John Wiley & Sons, 2020. – 544 p.

8. Kotler, P., Keller, K. L. Marketing Management. 16th Global Edition. – Harlow: Pearson Education Limited, 2021. – 832 p.

Mas'ul muharrir: Beglayev Uchqun

Musahhih: Boltayev Nurali

Sahifalovchi va dizaynerlar: Normurodov Sarvar,
Sharipov Shoxruh

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul hisoblanadi. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqolalar, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: licht-1989@mail.ru

Jurnalning telegram manzili: t.me/agrobiznes_elektronjurnal

Telefon raqami: +998939018320, +998934393000

Jurnal rasmiy sayti: <https://www.agrobiznesjournal.uz>

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo'yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali 2023-yil 23-maydan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669225** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №083688